

OKULÖNCESİ EĞİTİME DEVAM EDEN ÇOCUKLARIN KENDİNİ DENETLEME BECERİLERİ VE ÖFKE EĞİLİMLERİ

Doç. Dr. Kamile Demir
Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi
Eğitim Fakültesi
Burdur
kdemir@mehmetakif.edu.tr

Özlem Erkal Çil
Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi
Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Burdur
ozlem_erkal@hotmail.com

Özet

Bu araştırmanın amacı, okulöncesi eğitim kurumuna devam eden 5-6 yaş grubu çocukların kendini denetleme becerileri ve öfke eğilimlerinin incelenmesidir. Araştırmanın yöntemi tek grup son test deneysel desen türündedir. Araştırmanın katılımcılarını, 2013-2014 eğitim-öğretim yılında Afyonkarahisar İl'inin Dinar ilçesindeki bir köy okulunda eğitime devam eden 5-6 yaş grubu 18 öğrenci oluşturmaktadır. Araştırmanın verileri, kendini denetleme becerisi ve öfke eğilimi oyun çizelgeleri ile toplanmıştır. Verilerin çözümlenmesinde frekans, yüzde, çapraz tablo ve korelasyon istatistik teknikleri kullanılmıştır. Kendini denetleme becerisi oyunları ile çocukların kendini denetleme beceri süreleri ve süresiz oyunlarda kendini denetleyebilen çocuk sayısı tespit edilmiştir. İstediklerini yapmada engellenen çocukların öfke eğilimleri ve ilgi süreleri bulunmuştur. İstediklerini yapmada engellenen kız çocuklarının erkek çocuklara göre daha fazla öfke eğilimi gösterdikleri saptanmıştır. Öfke eğilimi ile ilgi düzeyi arasında negatif anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür. Ayrıca, öfke eğilimleri ile kendini denetleme becerisi arasında negatif anlamlı bir ilişki bulunmuştur.

Anahtar Sözcükler: Kendini denetleme becerisi, öfke eğilimi, davranış, oyun, okulöncesi.

EFFORTFUL CONTROL AND DISPOSITIONAL ANGER IN PRE-SCHOOL CHILDREN

Abstract

The purpose of this research, preschool children ages 5-6 who was continuing education to investigate the effortful-control and dispositional anger. The research method is one group post-test experimental design. The participants of the study consisted of 18 students ages 5-6 who was continuing education, school in a village in the province of Afyonkarahisar, Dinar in the 2013-2014 academic year. The research data were collected by effortful-control and dispositional anger to play charts. To analyze the data frequency, percentage, cross tabulation and correlation statistical techniques were used. Children effortful-control periods and the number of children ability have been identified with effortful-control games. The children who are blocked in doing what they want, dispositional anger and interest periods were found. Results shows; the blocked girls had higher dispositional anger than boys. Negative significant correlation was observed between dispositional anger and interest level. Also, negative significant correlation was found between effortful control and dispositional anger.

Key Words: Effortful-control, dispositional anger, behavior, game, pre-school education.

GİRİŞ

Okul öncesi eğitim, çocukların davranışlarını toplumun kabul edebileceği davranışlara dönüştürerek sosyalleşmeleri açısından son derece önemlidir. Okul öncesi eğitim kurumlarında, çocuklara olumlu davranışlar kazandırmak için çocukların gelişimsel özellikleri göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Bu gelişimsel

özelliklerden birisi sosyal gelişimdir. Sosyal gelişim toplumun diğer üyelerinin değerlerini, davranışlarını ve inançlarını kazandıkları bir süreçtir (Zembat ve Unutkan, 2001). Swith (2013), olumlu bir sosyal gelişimi gerçekleştiren çocukların özelliklerini; kendinden emin, özgür ve sosyal; diğer çocuklarla ve yetişkinlerle iletişime girmekten zevk alan; akranlarını ikna edebilen; devam eden etkinliklere katılabilen ve anlaşmazlıkları çözebilen çocuklar olarak betimlemiştir.

Freud, okul öncesi dönem çocuklarının içsel dürtülerinin toplum tarafından kabul gören bir şekilde başa çıkmaları gerektiğini savunmuştur. Çocukların bu dürtülerinden bazıları sevgi, şefkat gibi olumluyken bazıları ise öfke, kızgınlık ve kösteklenme hissi gibi olumsuz duygulardır (Artan ve Bayhan, 2005). Çocuk sosyalleşirken bu olumsuz dürtüleri diğer çocuklara yansıttığında dışlanabilmektedir.

Davranış Problemleri

Davranış, belli bir uyarana karşı verilen duygusal, düşünsel ve devinimsel, tepkilerden oluşan bir bütün olarak tanımlanabilir. Başka bir anlatımla, davranış dış ve iç uyaranlara karşı uyum sağlamak amacıyla, organizma tarafından geliştirilen her tür tepkidir (Aydın, 2006). Davranışın istedik özellikler kazanmasını sağlamak amacıyla Bandura, sosyal-bilişsel kuramı oluşturmuştur. Bu kurama göre, bireyler kendi davranışlarını ve tepkilerini belirleyebilir ve kendilerini denetleyebilirler (İnanç, Bilgin ve Atıcı, 2013). Çocuklar da istedik davranışlar kazanarak kendi davranışlarını denetleyebilirler. Okul öncesi dönem çocuklarının kendini denetleme becerilerinin gözlenebilmesi için davranış problemleri, saldırganlık ve öfke konularının bilinmesi gerekmektedir. Davranış problemleri çocukların sergilediği davranışsal ve duygusal sorunlar için kullanılan bir tanımdır (Kanlıkılıçer, 2005). Davranış bozukluğu ise çeşitli ruhsal ve bedensel nedenlere bağlı olarak, çocukların çevreleriyle sürekli olarak gergin ve sürtüşmeli ilişkiler içinde olmalarıdır. Aynı zamanda olması gereken davranışın yokluğu ya da tutarsızlık göstermesi olarak tanımlanabilir (Şehirli, 2007). Okul öncesi dönemde kimi çocuklarda dürtüsellik, öfke patlamaları, karşı gelme gibi dışsallaştırma sorun belirtileri gözlemlenirken, kimilerinde ise endişe, içine kapanıklık, ürkeklik gibi içselleştirme sorun belirtileri gözlemlenir. Kızgınlık, öfke ve korku gibi duygularını ortama uygun şekilde düzenlemekte zorluk yaşayan çocukların, destekleyici bir çevrenin de eksikliği sonucunda zaman içerisinde daha ciddi davranış bozukluğu gösterme riskleri artmaktadır (Çorapçı, 2010). Davranış problemleri yaşayan bir çocuğun uyumunun ve okul başarısının etkilenebileceği göz önüne alındığında, başta öfke duygusunu düzenleme olmak üzere çocuğun davranış problemlerini tanımlamak ve sonra uygun yollarla çözüm aramak çok önemlidir.

Öfke

Yaşamları süresince bireylerin karşılanması gereken gereksinimleri ve istekleri vardır. Bireyler ihmale gelmeyen duygusal sorunlar yaşayabilirler, haksızlığa uğradıklarını düşünebilir, incinebilirler. Öfke; bireyin gereksinimlerinin karşılanmadığı zaman yaşadığı duygudur (Beyazaslan, 2012). Öfkenin en önemli nedeni bireyin; kişi, olay veya durum tarafından engellenmesidir. Engelleme, bireyin yapmak istediklerinin, hedeflerinin ve amaçlarının önüne set çekilmesidir. Her yaş için aynı türden bir hareketin engelleme olmadığı söylenebilir. Kişilerin yapmak istedikleri ve yapmak istemedikleri yaş ile birlikte değişim halinde olan bir durumdur. Örneğin küçük çocuklarda başkasının oyuncağıyla oynamasına izin verilmemesi ya da basit birkaç sınırlama öfke kaynağı olabilirken, daha büyük çocuklarda ve yetişkinlerde, sosyal engellemeler, sosyal ihtiyaçların karşısına geçilmesi veya sosyal yaşama engel olan etmenler birer öfke kaynağı olabilmektedir (Öztürk, 2012).

Öfkenin yapısında üç temel unsur bulunmaktadır. Gültekin (2008), bu üç unsuru şu şekilde açıklamıştır:

1. Öfkeyi ortaya çıkartan bir durum; kolayca tanımlanabilen dışsal bir kaynak (örneğin biri bana bir şey dedi) ya da içsel kaynak (örneğin, duygusal yaralanmalar).
2. Bireyi bilişsel, duygusal ve fiziksel olarak provoke eden (kışkırtan) öfke öncesi bir durum
3. Bireyin öfkeyi ortaya çıkartan durumu nasıl değerlendirdiği ve durumla baş etme becerisi.

Bu üç unsurun etkileşimi ile öfkeyi ortaya çıkartan durumlar meydana gelmektedir.

Öfke tepkileri ilk çocukluk döneminde kısa sürer. Yapılan incelemelere göre, ilk sekiz yıl içinde bu tepkilerin süresi 5 dakikayı geçmemektedir. Öfkeden hemen sonra çocuğun neşeli bir havaya girdiği görülmüştür (Yavuzer, 2001). Ancak istekleri engellenen çocuk çevresindekilere sözlü veya fiziksel olarak zarar vermesi ve bunun süreklilik kazanması öfke denetimi becerisinde bir sorunun işaretçisi olabilir. Bu nedenle çocukların öfke davranışlarını kontrol altına alabilmek için kendini denetleme becerilerinin incelenmesi önemlidir.

Okul Öncesi Dönem Çocuklarının Kendini Denetleme Becerileri

Kendini denetleme becerisi sosyal bilişsel kuram temelinde ele alınan bir kavramdır. Bu kuramın temel ilkelerinden biri de insanların kendi davranışlarını kontrol edebilme yeteneğine sahip olmalarıdır. İnsanların gösterdikleri davranışlar genellikle kendi içsel standartlarına ve güdülenmelerine dayalıdır (Senemoğlu, 2004). Mentesh (2007) kendini denetlemeyi (özdenetim), kişinin duygu, düşünce ve davranışlarını kontrol etme becerisi olarak tanımlamıştır. Metin’de (2010) benzer bir biçimde “baskın olmayan tepkiyi etkinleştirerek baskın tepkiyi engelleme yeteneği” tanımını yapmıştır. Kişinin kendi kendini kontrol etme durumlarına kızgınlık ve öfke anlarında çatışmalara girmeden duygularını kontrol ederek, ilişkilerini sürdürebilme örnek olarak verilebilir. Bu beceri erken yaşlarda kazandırılması gereken bir beceridir (Mentesh, 2007). Yaşamın ilk yılının sonunda ilk dikkat sistemi gelişimiyle birlikte ortaya çıkan bu özellik, okul öncesi dönemde belirgin düzelme göstermekte ve çocukluk boyunca gelişimi devam etmektedir (Metin, 2010). Senemoğlu da (2004), Erikson’ın psiko-sosyal gelişim kuramının bağımsızlığa karşı utanma ve şüphecilik dönemine bakıldığında kendini denetleme becerilerinin bu dönemde oluşup devam ettiğinden bahsetmektedir. Önceki dönemlerde temel güven duygusunu kazanmış çocuk öz saygısını yitirmeksizin kendi kontrolünü kazanması için özgürlüğü hissetmesi gereklidir. Kendi kendini kontrol etme ve saygının özü bu dönemde oluşturulur. Kochanska, Murray, Jacques, Koenig ve Vandegest (1996) kendini denetleme becerisinin, 3 ve 6 yaşları arasında çarpıcı bir gelişimsel artış gösterdiğini öne sürmektedir. Buna dayalı olarak Lengua, Honorado ve Bush (2007) gelişimsel süreç boyunca kendini denetleme becerisinin etkilerinin incelenmesi, bu sürece ışık tutabileceği ve gelişimi yönlendirebileceği düşünülmektedir.

Alan yazında kendini denetleme becerilerine ilişkin çeşitli araştırmalar bulunmaktadır. Kochanska, Murray ve Harlan (2000), kendini denetleme becerilerinin sosyal gelişime etkilerini kapsamlı olarak incelemişlerdir. Araştırmada 22 ve 33 aylık çocuklar arasında kendini denetleme becerisi önemli ölçüde geliştiği ve kızlarda daha yüksek olduğu görülmüştür. Davranışsal ve aile değerlendirme ölçekleri birleştirilmiş ve sosyal gelişimin, kendini denetleme becerisinden etkilendiği görülmüştür. Lengua, Honorado ve Bush, (2007), yaptıkları bir çalışmada çocukların toplum örnekleminde sosyal yetkinliklerini ve kendini denetleme becerisini incelemişlerdir. Uyum sağlama ve kendini denetleme becerisi arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Eisenberg, Zhou ve Liew (2006), erken ergenlik döneminde katılımcılarla yaptıkları çalışmada olumlu ebeveyn ve düşük düzeyde dışa vurulan problemler arasındaki ilişkinin çocukların kendini denetleme becerilerine aracılık ettiğini saptamışlardır. Zhou, Eisenberg, Wang ve Reiser (2004), araştırmalarında, otorite ve otoriter ebeveyn stilleri arasındaki ilişkiler, çocukların kendini denetleme becerileri ve ruhsal öfke/hayal kırıklığı ve çocukların sosyal fonksiyonları incelenmiştir. Otoriter ebeveynin sergilediği olumsuz ilişki nedeniyle çocuklarda düşük kendini denetleme becerilerinin yüksek ruhsal öfke/hayal kırıklığına sebep olduğunu saptamışlardır. Rothbart, Ellis, Rueda ve Posner (2003), yaptıkları çalışmada 2-3 yaşlarındaki çocukların performanslarına değerlendirmiş ve kendini denetleme becerisi altındaki dikkat mekanizması gelişimini araştırmalarında, çocukların kendini fiziksel olarak denetleme becerileri ile çevreden gelen olumsuz etkiler ilişkilendirilmiştir.

Yurt içi çalışmalar incelendiğinde örneğin Metin (2010), 3-6 yaşlarındaki çocukların öfke/kızgınlık eğilimlerinin, kendini denetleme becerilerinin, anne duyarlılığının ve bu değişkenlerin birbirleriyle etkileşimlerinin, çocukların duygu düzenleme becerileri ve duygu düzenleme güçlüklerine etkisini araştırmıştır. Çalışma sonucunda kendini denetleme becerisinin öfke/kızgınlık duygusunu düzenlemedeki olumlu etkisi görülmemiştir. Çorapçı ve diğerleri (2010), yaptıkları bir çalışmada, Sosyal Yetkinlik ve Davranış Değerlendirme-30 (SYDD-30) ölçeğinin psikometrik özelliklerinin incelenmesi hedefledikleri kız çocuklarının erkek çocuklarına kıyasla sosyal açıdan daha yetkin görüldüğü ve öfkeli, kızgın davranışları daha az sergiledikleri bulunmuştur. Yaş farklılıkları göz önüne alındığında, büyük çocukların küçüklere kıyasla sosyal açıdan daha yetkin olduğu ortaya konmuştur. Ayrıca kendini denetleme becerisi yüksek olan çocukların sosyal açıdan daha yetkin olduklarına ve ilişkilerinde daha az öfkeli ve saldırgan davrandıkları görülmüştür.

Yapılan araştırmalar incelendiğinde genel olarak yurt dışında çocukların kendini denetleme becerileri üzerine çalışmaların oldukça yaygın olmasına karşın, yurt içinde çok az araştırma bulunduğu gözlenmiştir. Çocuklara istendik davranış kazandırma sürecinde çocuğun kendini denetleme becerisini kazanmasının önemli bir yeri vardır. Kendini denetlemekte güçlük çeken ve öfke eğilimi gösteren çocuklar, aynı zamanda öğretmenin sınıfta olumlu bir öğrenme ortamı oluşturmasını da güçleştirmektedir. Bu doğrultuda bu araştırmada okulöncesi

eğitim kurumuna devam eden 5-6 yaş grubu çocukların kendini denetleme becerisi ve öfke eğilimleri incelenmesi amaçlanmaktadır.

Araştırmada okulöncesi eğitim kurumuna devam eden 5-6 yaş grubu

1. Çocukların kendini denetleme becerisini ortaya çıkaracak olan oyunlarda bekleme süreleri ne kadardır?
2. İstediklerini yapmada engellenen çocukların gösterdikleri tepkilerin süresi ne kadardır ve ne kadar süre kendilerini denetleyebilmektedirler?
3. Çocukların öfke eğilimlerinin cinsiyete göre dağılımı nedir?
4. İstediklerini yapmada engellenen çocukların öfke ve ilgi düzeyleri arasında bir ilişki var mıdır?
5. Çocuklara uygulanan kendini denetleme becerisi ile öfke eğilimi oyunlarının süresi arasında anlamlı bir ilişki var mıdır? sorularına cevap aranacaktır.

YÖNTEM

Bu araştırmada okulöncesi eğitim kurumuna devam eden 5-6 yaş çocuklarının kendini denetleme becerilerini ve öfke eğilimlerini incelemek amacıyla tek grup son test deneysel desen yöntemi kullanılmıştır.

Çalışma Grubu

Araştırmacının çalışma grubu, 2013-2014 Eğitim-Öğretim yılında Afyonkarahisar ilinin Dinar ilçesinde Milli Eğitim Bakanlığına bağlı ilkököl bünyesinde okulöncesi eğitime devam eden 5-6 yaş grubu 18 anasınıfı öğrencisinden oluşmaktadır.

Verilerin Toplanması

Çocukların kendini denetleme becerileri ve öfke eğilimleri davranış bataryalarıyla ölçülmüştür. Kendini denetleme becerisi davranış bataryası oyun testleriyle oluşturulmuştur. Bu oyunların yaratıcıları Kochanska, Murray, Jacques, Koenig ve Vandegest'dir (1996), (Metin, 2010). Bu oyunlar; Çizgi Üzerinde Yavaşça Yürüme, Köprü, Hediye Paketi, Yemeği Geciktirme, Gündüz-Gece, Kukla Oyunu' dur (Ayı/Canavar). Öfke eğilimini ölçmek için kullanılacak oyun ise Goldsmith, Reilly, Lemery, Longley ve Prescott tarafından geliştirilen ve Metin (2010) tarafından Türkçe' ye uyarlanan Şeffaf Kutu oyunudur. Çocukların gösterdikleri davranış şekilleri ve süreleri çizelgelere not edilmiştir. Her bir oyunda çocukların gösterdikleri sabırsızlık, bakma/oturma, bekleme süreci ve dokunma davranışları kodlanarak çizelgenin sol kısmına yazılmış, sağ kısmına ise bu davranışları gösterene kadar geçen süre yazılmıştır.

Çizgi üzerinde yavaşça yürüme oyununda çocuklara yavaş yürümeleri söylenir. Köprü oyununda ise çocuklara tavşan ve sonrasında kaplumbağa olmaları söylenerek toplam süreleri hesaplanır. Hediye Paketi oyununda, çocuğa hediye paketini açmadan beklemesi söylenir. Çocuğa 60 saniye verilir. Bu süreç içerisinde yaptığı davranışlar çizelgeye not edilir. Daha sonra 180 saniye içerisinde bakma ve oturma davranışları gözlemlenerek not edilir. Yemeği geciktirme oyununda ise çocuğa 40'ar saniyelik 6 deneme süresi verilir ve sabırsızlık süreleri çizelgeye not edilir. Gündüz-Gece oyununda ay resmi çocuklara gösterilir ve gündüz denir. Güneş resmi gösterilir ve gece denir. Çocuğun doğru cevap verip kendini düzeltmesi çizelgeye not edilir. Kukla oyununda (Ayı/Canavar) her ayı ve canavar komutunda çocuğun davranışları 0-3 arası not edilir. Şeffaf Kutu oyununda çocuğa verilen 3 oyuncaktan birisini seçmesi istenir ve bu oyuncak bir kutuya kilitletir. Çocuğa yanlış anahtar verilerek açması istenir. Çocuğun, 2 dakikalık süre içerisinde öfke eğilimi gösterip göstermediği 5'er saniyelik süreçlerle ölçülür. Her 60 saniyede 0'dan 3'e davranışları işaretlenir (0=hiç, 3=en yoğun).

Verilerin Çözülmesi

5-6 yaş grubu çocukların kendini denetleme becerileri ve öfke eğilimlerini ölçmek için oyunlarda bekleme süreleri yüzde ve frekanslarla ifade edilmiştir. Öfke eğiliminin alt değişkeni olan cinsiyete göre çapraz tablosu yapılmıştır. Kendini denetleme becerisinin öfke eğilimi ile arasındaki ilişki korelasyonları hesaplanarak incelenmiştir.

BULGULAR

Bu bölümde okul öncesi eğitim kurumuna devam eden 5-6 yaş grubu çocukların kendini denetleme becerileri ve öfke eğilimleri çalışmasında toplanan verilerin analiz sonuçlarında elde edilen bulgular alt problemlere uygun olarak sunulmuştur.

Araştırmanın ilk alt problemi kapsamında, okul öncesi eğitim kurumuna devam eden 5-6 yaş grubu çocukların kendini denetleme becerisi ölçen oyunların süreleri, sayı (N) ve yüzdeleri (%) tablolarla ifade edilmiş, kendini denetleme becerisi içinde süresiz oynanan gece/gündüz ve kukla oyununda (ayı/canavar), gösterdikleri beceriler sayı ve yüzdelerle sunulmuştur.

Tablo 1: Çizgi Üzerinde Yavaşça Yürüme Sayı ve Yüzdeleri

Süre (Saniye)	N	%
0-60	7	38.9
60-120	11	61.1
Toplam	18	100

Tablo 1’de görüldüğü gibi çizgi üzerinde yavaşça yürüme oyunu analiz sonuçlarına bakıldığında; 18 öğrencinin 7’si (%38.9) 0-60 saniye arasında, 11’inin 60-120 (61.1) saniye arasında çizgi üzerinde yavaşça yürüyebildikleri görülmüştür. Toplam 120 saniye içerisinde değerlendirilen bu oyunda, 60 saniyenin altında kalanlar kendini denetleme becerisini göstermeyenlerdir. Bu durumda çalışma grubundaki 18 çocuktan kendini denetleyebilen 11 kişi, kendini denetleme becerisi göstermeyenler ise 7 kişidir. Bu çalışma grubunun % 61.1’i kendini denetleme becerisi göstermekte, % 38.9’u göstermemektedir.

Tablo 2: Köprü Oyunu Sayı ve Yüzdeler

Süre (Saniye)	N	%
0-60	8	44.4
60-120	10	55.6
Toplam	18	100

Tablo 2 incelendiğinde Köprü oyununu oynayan 18 öğrencinin 8’nin (% 44.4) 0-60 saniye arasında, 10’unun (% 55.6) 60-120 saniye arasında oyunu tamamlayabildikleri görülmüştür. Çalışma grubundaki 8 kişi 0-60 saniye arasında oyunu bırakmıştır. 10 kişi ise kendini denetleme becerisi göstererek 60-120 saniye arasında oyunu tamamlamışlardır. Bu çalışma grubunun % 55.6’sı kendini denetleme becerisi göstermekte, % 44.4’ü göstermemektedir.

Tablo 3: Hediye Paketi Oyunu Sayı ve Yüzdeler

Süre (Saniye)	N	%
1.Paketleme Süreci		
0-30	11	61.1
30-60	7	38.9
Toplam	18	100
2.Kurdele Bekleme süreci		
0-90	3	16.7
90-180	15	83.3
Toplam	18	100

Tablo 3 incelendiğinde, 60 saniyelik paketleme sürecinde, 0-30 saniye arası paketleme sürecini bekleyebilen 11 (% 61.1), 31-60 saniye arası bekleyebilen 7 (% 38.9) kişi olduğu görülmüştür. 18 kişilik çalışma grubundan 30 saniyenin altında bekleyen 11 (% 61.1) kişinin kendini denetleme becerisini gösteremediği, 31-60 saniye arasında bekleyebilen 7 (% 38.9) kişinin kendini denetleme becerisi gösterdiği görülmüştür. 180 saniyelik kurdele bekleme sürecinde ise 90 saniyenin altında bekleyen 3 kişi (% 16.7), 91-180 saniye aralığında bekleme

süresini tamamlayan 15 kişi olduğu görülmüştür. Kurdele bekleme sürecindeki çalışma grubunun % 83.3'ü kendini denetleme becerisi göstermiş, %16.7'si göstermemiştir.

Tablo 4: Yemeği Geciktirme Sayı ve Yüzdeler

Davranış	N	%
Sabırsızlık Gösteren	9	50
Sabırsızlık Göstermeyen (246 sn.)	9	50
Toplam	18	100

Yemeği geciktirme oyununda bulunan bulgulara göre, sabırsızlık gösteren 9 kişi (%50), sabırsızlık göstermeyen 9 kişi (%50) bulunmaktadır. 18 kişilik çalışma grubunun % 50'si sabırsızlık göstererek kendini denetleyememiş, %50'si sabırsızlık göstermeyerek kendini denetleyebilmiştir.

Tablo 5: Gece/Gündüz Sayı ve Yüzdeler

Davranış	N	%
Gösteremez	0	0
Yanlış cevap verir ve kendini düzeltmez	5	27.8
Kendini düzeltir	5	27.8
Doğru cevap verir ve fikrini değiştirmez	8	44.4
Toplam	18	100

Tablo 5 incelendiğinde, gece gündüz oyununda tepki gösteremeyen ve Tablo 5'te gösteremez ifadesi ile yer alan davranışı sergileyen 0 kişi bulunmaktadır. Oyunda yanlış cevap verip kendini düzeltmeyen 5 kişi (% 27.8), kendini düzelten 5 kişi (% 27.8), doğru cevap verip fikrini değiştirmeyen 8 kişi (% 44.4) bulunmaktadır. Kendini düzelten 5 ve doğru cevap verip fikrini değiştirmeyen 8 kişi kendini denetleme becerisi göstermiş, yanlış cevap verip kendini düzeltmeyen 5 kişi kendini denetleme becerisi göstermemiştir. Bu durumda kendini denetleme becerisi gösteren 13 kişi (% 72.2), kendini denetleme becerisini göstermeyen 5 kişidir (% 27.8).

Tablo 6: Kukla Oyunu (Ayı/Canavar) Sayı ve Yüzdeler

Komutlar	Tam	Farklı	Kısmi	Hiç	Toplam
Ayı					
Dil N	11		2	5	18
%	61.1		11.1	27.8	100
Diş N	11		2	5	18
%	61.1		11.1	27.8	100
El Çırp N	9	1		8	18
%	50	5.6		44.4	100
Burun N	1			17	18
%	5.6			94.4	100
Karın N				18	18
%				100	100
Baş N	17			1	18
%	94.4			5.6	100
Komutlar	Tam	Farklı	Kısmi	Hiç	Toplam
Canavar					
Kulak N	3			15	18
%	16.7			83.3	100
El Çırp N	7		1	10	18
%	38.9		5.6	55.6	100
Göz N	9			9	18
%	50			50	100
Ayak N	11	1		6	18
%	61.1	5.6		33.3	100
Burun N		1		17	18
%		5.6		94.4	100
El salla N	11			7	18
%	61.1			38.9	100

Tablo 6 incelendiğinde ayı komutu verildiğinde dil hareketini tam yapan 11 (% 61.1), kısmi 2 (% 11.1), hiç yapmayan 5 (% 27.8) kişi bulunmaktadır. Diş hareketini tam yapan 11 (% 61.1), kısmi yapan 2 (% 11.1), hiç yapmayan 5 (% 27.8) kişi bulunmaktadır. El çırp hareketini tam yapabilen 9 (%50), farklı yapan 1 (% 5.6), hiç yapmayan 8 (% 44.4) kişi bulunmaktadır. Burun hareketini tam yapan 1 (% 5.6), hiç yapmayan 17 (% 94.4) kişi bulunmaktadır. Karın hareketini hiç yapmayan 18 (% 100) kişidir. Baş hareketini tam yapan 17 (% 94.4), hiç yapmayan 1 (% 5.6) kişidir. Canavar komutu incelendiğinde ise kulak hareketini tam yapan 3 (% 16.7), hiç yapmayan 15 (% 83.3) kişidir. El çırp hareketini tam yapan 7 (% 38.9), kısmi yapan 1 (% 5.6), hiç yapmayan 10 (% 55.6) kişidir. Göz hareketini tam yapan 9 (% 50), hiç yapmayan 9 (% 50) kişidir. Ayak hareketini tam yapan 11 (% 61.1), farklı yapan 1 (% 5.6), hiç yapmayan 6 (% 33.3) kişidir. Burun hareketini farklı yapan 1 (% 5.6), hiç yapmayan 17 (% 94.4) kişidir. El salla hareketini tam yapan 11 (% 61.1), hiç yapmayan 7 (% 38.9) kişidir. Bu hareketleri tam yapanlar kendini denetleme becerisi göstermiş, farklı, kısmi yapan ya da hiç yapmayanlar kendini denetleme becerisi göstermemişlerdir. Ayı komutunda dil hareketini tam yaparak kendini denetleme becerisi gösteren 11 (% 61.1), göstermeyen 7 (% 38.9) kişidir. Diş hareketini tam yaparak kendini denetleme becerisi gösteren 11 (% 61.1), göstermeyen 7 (% 38.9) kişidir. El çırp hareketini tam yaparak kendini denetleme becerisi gösteren 9 (% 50), göstermeyen 9 (% 50) kişidir. Burun hareketini tam yaparak kendini denetleme becerisi gösteren 1 (% 5.6), göstermeyen 17 (% 94.4) kişidir. Baş hareketini tam yaparak kendini denetleme becerisi gösteren 17 (% 94.4), göstermeyen 1 (% 5.6) kişidir. Canavar komutunda ise kulak hareketini tam yaparak kendini denetleme becerisi gösteren 3 (% 16.7), göstermeyen 15 (% 83.3) kişidir. El çırp hareketinde tam yaparak kendini denetleme becerisi gösteren 7 (% 38.9), göstermeyen 11 (% 61.1) kişidir. Göz hareketinde tam yaparak kendini denetleme becerisi gösteren 9 (% 50), göstermeyen 9 (% 50) kişidir. Ayak hareketini tam yaparak kendini denetleme becerisi gösteren 11 (% 61.1), göstermeyen 7 (% 38.9) kişidir. Burun hareketini tam yaparak kendini denetleme becerisi gösteren 1 (% 5.6), göstermeyen 17 (% 94.4) kişidir. El salla hareketini tam yaparak kendini denetleme becerisi gösteren 11 (% 61.1), göstermeyen 7 (% 38.9) kişidir.

Kendini denetleme becerilerinden sonra incelenecek diğer oyun öfke eğilimi (engellenme hissiyle başa çıkma) oyunu olan Şeffaf Kutu oyunudur. İkinci alt problem olan istediklerini yapmada engellenen çocukların gösterdikleri tepkilerin süresi Tablo 7 ve Tablo 8'de ifade edilmiştir. Bu oyunda çocuğun göstermiş olduğu öfke/kızgınlık/kösteklenme hissi ve ilgili olduğu süreler 5'er saniyelik zaman dilimleri aracılığıyla tabloya not edilmiş, sayı ve yüzdelerin bulguları verilmiştir.

Tablo 7: Şeffaf Kutu

Dakika 1	N	%
Öfke/Kızgınlık ve Kösteklenme Hissi		
0	5	27.8
5	6	33.3
10	1	5.6
20	1	5.6
25	2	11.1
30	2	11.1
35	1	5.6
Toplam	18	100
İlgili		
25	1	5.6
30	2	11.1
35	3	16.7
40	2	11.1
50	1	5.6
55	5	27.8
60	4	22.2
Toplam	18	100

Tablo 7 incelendiğinde 1. Dakikada öfke/kızgınlık ve kösteklenme hissi davranışını hiç (0 Saniye) göstermeyen 5 (% 27.8) kişi, 5 saniye gösteren 6 (% 33.3) kişi, 10 saniye 1 (% 5.6) kişi, 20 saniye 1 (% 5.6) kişi, 25 saniye 2 (% 11.1) kişi, 30 saniye 2 (% 11.1) kişi, 35 saniye gösteren 1 (% 5.6) kişidir. İlgili olduğunu 25 saniye gösteren 1 (% 5.6) kişi, 30 saniye 2 (% 11.1) kişi, 35 saniye 3 (% 16.7) kişi, 40 saniye 2 (% 11.1) kişi, 50 saniye 1 (% 5.6) kişi, 55 saniye 5 (% 27.8) kişi, 60 saniye 4 (% 22.2) kişidir. Kendini denetleyerek öfke/kızgınlık ve kösteklenme hissi davranışını göstermeyen 5 (%27.8) kişidir. Bunlardan bir tanesi öfke/kızgınlık ve kösteklenme hissi davranışını göstermemesine rağmen 60 saniye dolmadan uğraşmayı bırakmış, bu nedenle ilgili olduğunu 60 saniye gösterenlerin sayısı 4'e düşmüştür.

Tablo 8 Şeffaf Kutu oyununun devamı niteliğinde olup 2. Dakikada kişilerin gösterdiği davranışların süresini, sayı ve yüzdelerini ifade etmektedir.

Tablo 8: Şeffaf Kutu

Dakika 2 (Saniye)	N	%
Öfke/Kızgınlık/Kösteklenme Hissi		
0	7	38.9
5	3	16.7
10	1	5.6
15	4	22.2
30	1	5.6
35	1	5.6
40	1	5.6
Toplam	18	100
İlgili		
0	1	5.6
20	1	5.6
25	1	5.6
30	1	5.6
45	3	16.7
50	1	5.6
55	3	16.7
60	7	38.9
Toplam	18	100

Şeffaf Kutu oyununun 2. Dakikasında öfke/kızgınlık ve kösteklenme hissi davranışını hiç göstermeyen (0 Saniye) 7 (%38.9) kişi, 5 saniye gösteren 3 (% 16.7) kişi, 10 saniye 1 (% 5.6) kişi, 15 saniye 4 (% 22.2) kişi, 30 saniye 1 (% 5.6) kişi, 35 saniye 1 (% 5.6) kişi, 40 saniye gösteren 1 (% 5.6) kişidir. İlgili olduğunu 0 saniye gösteren 1 (% 5.6) kişi, 20 saniye 1 (% 5.6) kişi, 25 saniye 1 (% 5.6) kişi, 30 saniye 1 (% 5.6) kişi, 45 saniye 3 (% 16.7) kişi, 50 saniye 1 (% 5.6) kişi, 55 saniye 3 (% 16.7) kişi, 60 saniye gösteren 7 (% 38.9) kişidir. Kendini denetleyerek öfke/kızgınlık ve kösteklenme hissi davranışını göstermeyen 7 (% 38.9) kişidir.

Üçüncü alt problem olan öfke eğiliminin cinsiyete göre dağılımı Şeffaf Kutu oyunu ile cinsiyetin çapraz tablosu yapılarak Tablo 9'da ifade edilmiştir.

Tablo 9: Şeffaf Kutu (Öfke/asabiyetin en yoğun şiddet düzeyi)

Cinsiyet	0	1	2	3	Toplam
Dakika 1					
Kız		2	4	4	10
Erkek		3	4	1	8
Toplam		5	8	5	18
Dakika 2					
Kız		4	4	2	10
Erkek		3	4	1	8
Toplam		7	8	3	18

(0=hiç, 1=az, 2=yoğun, 3= en yoğun)

Dakika 1'de öfke/asabiyetin en yoğun şiddet düzeyine bakıldığında istedikleri engellenen kızlardan 2'si hiç, 4'ü az, 4'ü yoğun öfke davranışları göstermişlerdir. Erkeklerden 3'ü hiç, 4'ü az, 1'i yoğun öfke davranışı göstermiştir. Dakika 2'de kızlardan 4'ü hiç, 4'ü az, 2'si yoğun öfke davranışı göstermiştir. Erkeklerden 3'ü hiç, 4'ü az, 1'i yoğun öfke davranışı göstermiştir. Tablo 9'da görüldüğü üzere dakika 1 (kızlar=8, erkekler=5) ve dakika 2'de (kızlar=6, erkekler=5) öfke davranışını kızlar daha fazla göstermişlerdir.

Dördüncü alt problem olan istediklerini yapmada engellenen çocukların öfke ve ilgi düzeyleri arasındaki ilişki ile ilgili olarak Şeffaf Kutu oyununun dakika 1 ve 2'de öfke davranışı gösterdikleri ve ilgili oldukları sürelerin birbirleriyle olan ilişkisine bakılmış, korelasyonu alınan bu değerler Tablo 10'da ifade edilmiştir.

Tablo 10: İstediklerini yapmada engellenen çocukların öfke ve ilgi düzeyleri arasındaki ilişki

	Öfke1	Öfke2	İlgili1	İlgili2	Süre (ilk öfke)	Süre (ilk yardım isteme)
Öfke1	1.00					
Öfke2	0.46	1.00				
İlgili1	-0.86**	-0.53*	1.00			
İlgili2	0.20	-0.79**	0.47	1.00		
Süre (ilk öfke)	-0.55*	0.25	0.52*	0.09	1.00	
Süre (yardım isteme)	0.43	0.14	0.30	0.08	0.66**	1.00

*p< .05, **p< .01

Tablo 10 incelendiğinde öfke 1 ile dakika 1 ilgi düzeyi arasında yüksek düzeyde, negatif yönde anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir ($r=-.86$, $p< .01$). Yani dakika 1'de öfke eğilimi arttıkça dakika 1'deki ilgi düzeyi azalmaktadır. Öfke 1 ile ilk öfkeye kadar geçen süre arasında orta düzeyde negatif yönde anlamlı bir ilişki vardır ($r=-.55$, $p< .05$). Yani öfke eğilimi arttıkça ilk öfkeye kadar geçen süre azalmaktadır. Öfke 2 ile dakika 1 ilgi düzeyi arasında orta düzeyde, negatif yönde anlamlı bir ilişki vardır ($r=-.53$, $p< .01$). Yani dakika 1'de ilgi düzeyi azaldıkça dakika 2'de öfke eğilimi artmaktadır. Öfke 2 ile dakika 2 ilgi düzeyi arasında yüksek düzeyde, negatif yönde anlamlı bir ilişki vardır ($r=-.79$, $p< .05$). Yani dakika 2'de ilgi düzeyi azaldıkça dakika 2'de öfke eğilimi artmaktadır. Dakika 1'de ilgi düzeyi ile ilk öfkeye kadar geçen süre arasında orta düzeyde, pozitif yönde anlamlı bir ilişki vardır ($r= .52$, $p< .05$). Yani dakika 1'de ilgi düzeyi arttıkça ilk öfkeye kadar geçen süre de artmaktadır. İlk öfkeye kadar geçen süre ile yardım isteyene kadar geçen süre arasında yüksek düzeyde, pozitif yönde anlamlı bir ilişki vardır ($r= .66$, $p< .01$). Bu durumda ilk öfkeye kadar geçen süre arttıkça yardım isteyene kadar geçen süre de artmaktadır.

Beşinci alt problem olan kendini denetleme becerisi oyunları ile öfke eğilimi oyunu arasındaki ilişki incelendiğinde kendini denetleme becerisi oyunu olan çizgi üzerinde yavaşça yürüme ile öfke eğilimi oyunu olan Şeffaf Kutu oyunu arasında orta düzeyde, negatif yönde anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür ($r=-.67$, $p< .05$). Yani öfke eğilimi azaldıkça çizgi üzerinde yavaşça yürüme süresi artmıştır.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Eğitim sürecinin tüm kademelerinde olduğu gibi okulöncesinde de öğrenme ortamı, hedeflenen kazanımların tüm boyutlarında olduğu gibi davranışsal yönde de özel bir öneme sahiptir. Çocuğun davranışını denetleyebilmesi ve istediği davranışı yapması engellendiği durumlarda öfke ve saldırganlık gibi olumsuz davranışları sergilememesi, bu yaş grubundaki çocukların öfke eğilimlerinin ve kendini denetleme becerilerinin öğrenilmesiyle mümkün olacaktır. Bu becerilerin geliştirilmesinde kritik bir evre olduğu görülen okulöncesi eğitimde, çocuklara kendini denetleme becerisini kazandırılma yollarının incelenmesi bu açıdan önemli görülmektedir. Öte yandan aynı zamanda öz-düzenleme becerileri düşük öğrenciler, öğretmenlerin sınıf düzenini sağlamaya daha fazla zaman ayırmak zorunda kalmaları nedeni ile diğer öğrencileri tanıma ve öğrenme sürecine odaklanma benzeri yönlerden sınıf yönetimi açısından güçlükler yaşamasına da yol açabilmektedir. Diğer yandan aynı zamanda öfke eğilimi fark edilen çocuklarda erken tedbir alınarak, gelecekte kendini denetlemek becerisini kazanmış, öfkesini kontrol edebilen bireyler yetiştirilmesi sağlanabilmesi mümkündür. Bu doğrultuda bu araştırmada okulöncesi eğitim kurumuna devam eden 5-6 yaş grubu çocukların kendini denetleme becerisi ve öfke eğilimleri incelenmesi amaçlanmıştır.

Araştırmanın sonucunda ilk olarak okul öncesi eğitim kurumuna devam eden 5-6 yaş grubu çocukların kendini denetleme becerisi ile ilgili başlıca sonuçlar şu şekildedir. Kendini denetleme becerisi oyunları incelendiğinde; çizgi üzerinde yavaşça yürüme oyununda çocukların % 61.1'i kendini denetleme becerisi göstermekte, % 38.9'u göstermemektedir. Köprü oyununda çocukların % 55.6'sı kendini denetleme becerisi göstermekte, % 44.4'ü göstermemektedir. Hediye paketi oyununun hediye paketleme sürecinde çocukların % 61.1'i kendini denetleme becerisi göstermemiş, %38.9'u göstermiştir. Gene aynı oyunun kurdele bekleme sürecinde çocukların % 83.3'ü kendini denetleme becerisi göstermiş, %16.7'si göstermemiştir. Yemeği geciktirme oyununda ise sabırsızlık gösteren çocukların %50'si kendini denetleme becerisi göstermemiş, % 50'si göstermiştir. Gece/gündüz oyununda çocukların % 72.2'si kendini denetleme becerisi göstermiş, % 27.8'i göstermemiştir. Kukla oyununun ayı komutu hareketlerini tam yapanlar (dil=11, diş=11, el çırp=9, burun=1, karın=0, baş=17) kendini denetleme becerisi göstermiş, farklı, kısmi yapan ya da hiç yapmayanlar (dil=7, diş=7, el çırp=9, burun=17, karın=18, baş=1) kendini denetleme becerisi göstermemişlerdir. Aynı oyunun canavar komutu hareketlerini tam yapanlar (kulak=3, el çırp=7, göz=9, ayak=11, burun=1, el salla=11) kendini denetleme becerisi göstermiş, farklı, kısmi ya da hiç yapamayanlar (kulak=15, el çırp=11, göz= 9, ayak=7, burun=17, el salla=7) kendini denetleme becerisi göstermemiştir.

Araştırmanın sonucunda istediklerini yapmada engellenen çocukların gösterdikleri tepkilerin süresi ve ne kadar süre kendilerini denetleyebildikleri ile ilgili analiz sonuçlarına bakıldığında, 7 çocuğun kendini denetleyerek öfke/kızgınlık ve kösteklenme hissi davranışını göstermediği gözlenmiştir. Ayrıca öfke eğiliminin (engellenme hissiyle başa çıkma) cinsiyete göre farklılık gösterdiği bulunmuştur. Kız çocukları erkek çocuklara göre daha fazla öfke eğilimine sahiptirler.

Araştırmada öfke eğiliminin ilgi düzeyi ile ilişkisine bakılmış, öfke düzeyi arttıkça ilgi düzeyinin azaldığı görülmüştür. İlgi düzeyi arttıkça ilk öfkeye kadar geçen sürenin, uğraşmayı bırakana kadar geçen sürenin ve yardım isteyene kadar geçen sürenin arttığı görülmüştür. Kendini denetleme becerisi oyunu çizgi üzerinde yavaşça yürüme ve şeffaf kutu oyunu arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur ki bu durumda kendini denetleme becerisi azaldıkça öfke eğiliminin arttığı görülmektedir.

Okul öncesi eğitim kurumuna devam eden 5-6 yaş grubu çocukların kendini denetleme becerileri ve öfke eğilimleri araştırmasının sonuçlarına dayanılarak önerilerde bulunulmuştur. Öneriler öğretmenler ve araştırmacılar için öneriler olarak iki bölümden oluşmaktadır.

Öğretmenler İçin Öneriler

- Öfke eğiliminin belirlendiği oyunda ilgi azaldıkça öfke eğiliminin arttığı bulunmuştur. Daha iyi bir sınıf yönetimi için çocukların ilgisini çekecek etkinlikler hazırlanmalıdır.

- Kendini denetleme becerisi ve öfke eğilimi oyunu arasında anlamlı bir ilişki bulunmuş, kendini denetleme becerisi azaldıkça öfke eğilimi artmıştır. Kendini denetleyemeyen çocuk öfke eğilimi içerisindedir. Öfke eğilimini azaltmak için çocuklara kendini denetleme becerisini geliştirecek çalışmalar yapılmalıdır.
- İstedikleri engellen çocukların, engellenme hissiyle başa çıkmalarını sağlayacak çalışmalar uygulanmalıdır. Araştırmacılar İçin Öneriler
- Eğitim-öğretim programlarında kendini denetleme becerisini çocuklara kazandırmak için özgün etkinlik ve oyunlar geliştirilerek test edilebilir.
- Araştırmada kullanılan yaş grubunu genişleterek, daha geniş kitleler üzerinde uygulanabilir.

Not: Bu çalışma 06-08 Kasım 2014 tarihlerinde Antalya'da 22 Ülkenin katılımıyla düzenlenen "3rd World Conference on Educational and Instructional Studies- WCEIS-2014"de bildiri olarak sunulmuş olarak seçilmiş olup, JRET Bilim Kurulu hakemleri tarafından değerlendirilerek bu sayıda yayınlanmasına karar verilmiştir.

KAYNAKÇA

Artan, İ. ve Bayhan, S. P. (2005). *Çocuk gelişimi ve eğitimi*. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.

Aydın, A. (2006). *Sınıf yönetimi (7. Baskı)*. Ankara: Tek Ağaç Eylül Yayınları.

Beyazaslan, T. (2012). *Öfke kontrol eğitiminin hipertansiyon tanısı alan hastaların öfke ve duygu kontrol durumlarına etkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep Üniversitesi. Gaziantep.

Çorapçı, F., Aksan N., Yalçın A. D. ve Yağmurlu B. (2010). Okulöncesi dönemde duygusal, davranışsal ve sosyal uyum taraması: sosyal yetkinlik ve davranış değerlendirme-30. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 17 (2).

Eisenberg N., Zhou Q. & Liew J. (2006). Relations among positive parenting, children's effortful control, and externalizing problems: A Three-Wave Longitudinal Study. *Child Development*. 2005, 76(5), 1055–1071.

Gültekin, F. (2008). *Saldırganlık ve öfkeyi azaltma programının ilköğretim ikinci kademe öğrencilerinin saldırganlık ve öfke düzeyleri üzerindeki etkisi*. Doktora Tezi. Hacettepe Üniversitesi. Ankara.

İnanç, Y. B., Bilgin, M. ve Atıcı, K. M. (2013). *Gelişim psikolojisi (9. Baskı)*. Ankara: Pegem Akademi.

Kanlıkılıçer, P. (2005). *Okulöncesi davranış sorunları tarama ölçeği: geçerlilik güvenilirlik çalışması*. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi. İstanbul.

Kochanska, G., Murray, T.K. & Harlan, T. E. (2000). Effortful control in early childhood continuity and change, antecedents, and implications for social development, the American Psychological Association. *Developmental Psychology*, 36 (2), 220-232.

Kochanska, G., Murray, K., Jacques, T. Y., Koenig, A. L. & Vandegeest, K. A. (1996). Inhibitory control in young children and it's role in emerging internalization. *Child Development*, 67, 490-507, [PubMed: 8625724].

Lengua, J. L., Honorado, E. & Bush, R. N. (2007). Contextual risk and parenting as predictors of effortful control and social competence in preschool children. *NIH Public Access*, 28 (1), 40–55.

Menteş, Y. Ö. (2007). *Kendini denetleme becerileri eğitiminin üniversite öğrencilerinin öğrenilmiş güçlülük düzeyine etkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Ondokuzmayıs Üniversitesi. Samsun.

Metin, İ. (2010). *The effects of dispositional anger, effortful control and maternal responsiveness on Turkish preschoolers' emotion regulation*. Yüksek Lisans Tezi, Koç Üniversitesi. İstanbul.

Öztürk, E. (2012). *İlköğretim kurumlarında çalışan öğretmenlerin öfke nedenleri ve öfke kontrol yöntemleri*. Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi. Elazığ.

Rothbart, K.M., Ellis, K.L., Rueda, R.M. & Posner, I.M., (2003). Developing mechanisms of temperamental effortful control. *Journal of Personality*, 71(6).

Senemoğlu, N. (2004). *Gelişim, öğrenme ve öğretim* (9. Baskı). Ankara: Gazi Kitabevi.

Swith, T. J. (2013). *Erken çocukluk döneminde gelişim*. Akman B. (Ed.). Ankara: Nobel Yayınları. (Eserin orijinali 2010 yılında yayımlandı).

Şehirli, N. (2007). *Çocuk davranışlarını değerlendirme ölçeğinin geliştirilmesi ve bazı değişkenlere göre incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi. Ankara.

Yavuzer, H. (2001). *Çocuk psikolojisi* (25. Basım). İstanbul: Remzi Kitabevi.

Zembat, R. ve Unutkan P. G. (2001). *Okulöncesi dönemde çocuğun sosyalleşmesinde ailenin yeri*. İstanbul: Yapa Yayınları.

Zhou, Q., Eisenberg, N., Wang, Y. & Reiser, M., (2004). Chinese children's effortful control and dispositional anger/frustration: relations to parenting styles and children's social functioning. *Developmental Psychology*, 40(3), 352–366.